

مقایسه‌ی سرزندگی تحصیلی و اضطراب تحصیلی در نوجوانان دختر با والدین مطلقه و

عادی شهر بوکان

ثنا مجدی^۱، مسعود نجاری^۲

۱. آموزش و پرورش، بوکان، آذربایجان غربی، ایران. (نویسنده مسئول).

۲. دکتری روانشناسی تربیتی، گروه روان‌شناسی، واحد مهاباد، دانشگاه آزاد اسلامی، مهاباد، ایران.

فصلنامه ایده‌های نو در تعلیم و تربیت، دوره سوم، شماره هشتم، پاییز ۱۴۰۲، صفحات ۲۸-۳۳

چکیده

پژوهش حاضر باهدف مقایسه‌ی اضطراب تحصیلی و سرزندگی تحصیلی در نوجوانان دختر با والدین عادی و مطلقه انجام شد. روش این پژوهش علی-مقایسه‌ای بود. جامعه‌ی آماری شامل تمامی نوجوانان دختر دوره‌ی اول متوسطه شهرستان بوکان در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ بود که با استفاده از جدول کرجسی و مورگان ۱۰۰ نفر به عنوان نمونه مورد ارزیابی قرار گرفتند و به پرسشنامه‌های سرزندگی تحصیلی حسین‌چاری و دهقانی‌زاده (۱۳۹۱) و اضطراب تحصیلی گادزلا (۱۹۹۴) پاسخ دادند. بعد از نرمال بودن داده‌ها توسط آزمون کولموگروف اسمیرنوف، از آزمون آماری تی مستقل جهت مقایسه متغیرها در دو گروه نوجوانان با والد عادی و مطلقه استفاده شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که دانش‌آموزان دختر با والدین عادی از سرزندگی تحصیلی بیشتر و اضطراب تحصیلی کمتری برخوردار بودند و دانش‌آموزان دختر با والدین مطلقه از سرزندگی تحصیلی کمتر و اضطراب تحصیلی بیشتری برخوردار بودند؛ همچنین اضطراب تحصیلی و سرزندگی تحصیلی با هم رابطه منفی و معناداری داشتند و بین اضطراب تحصیلی و سرزندگی تحصیلی در نوجوانان دختر با والدین عادی و مطلقه تفاوت معناداری وجود داشت. نتایج این پژوهش حاوی تلویحات کاربردی مهمی جهت ارتقای متغیرهای تربیتی در نوجوانان در مدارس از سوی آموزش و پرورش است.

واژه‌های کلیدی: سرزندگی تحصیلی، اضطراب تحصیلی، نوجوانان دختر، والدین عادی، والدین مطلقه.

فصلنامه ایده‌های نو در تعلیم و تربیت، دوره سوم، شماره هشتم، پاییز ۱۴۰۲

مقدمه

خانواده به عنوان نهادی سستی، در طول تاریخ بستر بسیاری از توسعه‌های فردی افراد و اعضای خانواده بوده است. خانواده از ابتدای تاریخ تاکنون به عنوان اصلی‌ترین نهاد اجتماعی، زیربنای جوامع و خاستگاه فرهنگ‌ها، تمدن‌ها و تاریخ بشر بوده است (نیک پور، ۱۴۰۱). خانواده یکی از مهم‌ترین نهادهای اجتماعی است و تغییر و تحولات آن بر جامعه نیز تأثیرگذار است. یکی از عوامل مؤثر در خانواده، مسئله‌ی طلاق^۱ است که پیامدهای مختلف حقوقی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... را به دنبال دارد (حبیبی تبار، ۱۳۸۸). عوامل گوناگونی در سطوح فرد، خانواده و جامعه به تفکیک و نیز در تعامل با یکدیگر بر رابطه بین زوجین اثر گذاشته و می‌تواند منجر به افزایش گرایش آن‌ها به سمت طلاق شود؛ طلاق می‌تواند سبب تأثیرات منفی بر روح و روان فرزندان شود و به صورت کوتاه‌مدت و گاه تا نسل‌ها ادامه یابد و باعث بی‌ثباتی در بنیان خانواده گردد و پیامدهایی چون اضطراب، افسردگی، افت تحصیلی، شکل‌گیری شخصیت ضداجتماعی و حتی زندگی مشترک ناموفق فرزندان در آینده را به همراه داشته باشد (مسجدی و درویشی، ۱۴۰۰).

بر همین اساس وجود طلاق در خانواده فرزندان را تحت تأثیر خود قرار داده و می‌تواند آثار زیانباری برای آن‌ها به همراه داشته باشد. در طول رشد هر انسان، دوره نوجوانی از حساس‌ترین دوره‌ها به شمار می‌آید؛ چراکه در این سن به دلیل غالب بودن هیجان و عدم پختگی در فرایندهای شناختی آمار بالای آسیب‌ها را در پی دارد (شفیعی و همکاران، ۱۳۹۸). درواقع دوره نوجوانی، دوره انتقال از کودکی به بزرگسالی است و شروع این دوره با بلوغ مشخص می‌شود که با تغییرات چشمگیری همراه است (برک^۲، ۲۰۲۱).

طلاق می‌تواند موجب افت تحصیلی و اضطراب تحصیلی^۳ شود و سرزندگی تحصیلی^۴ دانش‌آموزان را کاهش دهد. سرزندگی تحصیلی به صورت توانایی دانش‌آموزان برای مقابله با مشکلات و چالش‌های تحصیلی و غلبه بر آن‌ها تعریف شده است (مارتین و مارش^۵؛ دویجن، راسنستیل، اسپچاتس و اسمالنبراک^۶، به نقل از فخاریان و همکاران، ۱۳۹۹). اضطراب تحصیلی از مهم‌ترین نوع اضطراب در سنین نوجوانی است. این اضطراب سلامت روحی دانش‌آموزان و دانشجویان را تهدید کرده و مانع رشد تحصیلی و شکوفایی هویت اجتماعی آن‌ها می‌شود (شریفی راد، محبی، مطلبی، شاه سیاه و تیرایی، به نقل از احمدی و همکاران، ۱۳۹۱). اضطراب تحصیلی اصطلاحی است که به نوعی اضطراب یا هراس اجتماعی خاص اشاره دارد که فرد را درباره توانایی‌هایش دچار تردید می‌کند و پیامد آن کاهش توان مقابله با موقعیت‌هایی مانند امتحان است، مواقعی که فرد را در معرض ارزیابی قرار می‌دهند (شریفی راد و همکاران، ۱۳۹۰).

از میان متغیرهای دیگری که بر میزان سرزندگی تحصیلی و اضطراب تحصیلی تأثیر دارند، می‌توانیم به عزت‌نفس^۷، احساس تنهایی^۸ و پیشرفت تحصیلی^۹ اشاره کنیم. عزت‌نفس بر حس ارزشمندی فرد دلالت دارد (طیبه^{۱۰}، به نقل از صادقی و همکاران، ۱۳۹۹). افرادی که از عزت‌نفس بالایی برخوردارند، کیفیت زندگی بالایی دارند و قادر خواهند بود مسائل و مشکلات خود را به خوبی حل و مدیریت کنند (طیبه، به نقل از همان). احساس تنهایی یکی از پیامدهای حمایت اجتماعی ضعیف است. تماس و رابطه کاذب فرد با دیگران، به نحوی که تجربه عاطفی مشترکی برای این دوجانبه فرد با دیگران متصور نباشد و نداشتن رابطه‌ای حقیقی و صمیمانه منجر به بروز احساس تنهایی می‌شود (دوکالی، ۱۴۰۱). همچنین نتایج تحقیق پورااحسان و همکاران (۱۴۰۱)، احساس تنهایی متغیری است که با فرسودگی تحصیلی به صورت مثبت رابطه دارد.

¹. Divorce

². Burke

³. Academic anxiety

⁴. Academic vitality

⁵. Martin & Marsh

⁶. Duijin, Rosenstiel, Schais, Smallenbroek

⁷. Self-esteem

⁸. Loneliness

⁹. Academic achievement

¹⁰. Taibah

با وجود ضرورت‌هایی که در زمینه توانمندسازی نوجوانان احساس می‌شود و از آنجاکه سرزندگی تحصیلی و اضطراب تحصیلی رابطه‌ی معکوس دارند، فرض ما بر این است که طلاق والدین و احساس تهایی موجب افزایش اضطراب تحصیلی و عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی موجب افزایش سرزندگی تحصیلی می‌شود. طلاق والدین تأثیرات بسیاری بر روح و روان و وضعیت تحصیلی فرزندان دارد؛ و همین موضوع موجب تمایز میان دانش‌آموزان با والدین مطلقه و عادی در جنبه‌های بسیاری می‌شود و همین تمایز به عنوان یک مسئله می‌تواند حائز اهمیت واقع شود؛ لذا پژوهش حاضر باهدف بررسی این تمایز در میان دو گروه نوجوانان دختر با والدین عادی و مطلقه و با بررسی و مقایسه‌ی دو عامل سرزندگی تحصیلی و اضطراب تحصیلی دو گروه صورت گرفته است.

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر علی-مقایسه‌ای بود. جامعه‌ی آماری شامل تمامی نوجوانان دختر دوره‌ی متوسطه‌ی اول در شهر بوکان بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس ۱۰۰ نفر مورد ارزیابی قرار گرفتند. ملاک‌های ورود عبارت بودند از: جنسیت دختر، دامنه سنی بین ۱۲ تا ۱۸ سال، تمایل به همکاری در پژوهش، نداشتن هیچ‌گونه بیماری جسمی یا روانی و همچنین ملاک خروج از پژوهش ناقص تکمیل کردن پرسش‌نامه‌ها بود. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۳ و آزمون تی مستقل استفاده شد. از دو پرسشنامه‌ی زیر جهت سنجش میزان سرزندگی تحصیلی و اضطراب تحصیلی نوجوانان دختر استفاده شد و پاسخ‌ها کاملاً محرمانه بود و با اجازه‌ی مدیریت محترم آموزش و پرورش شهر بوکان در میان دانش‌آموزان توزیع گردید.

پرسشنامه‌ی سرزندگی تحصیلی^۱: جهت سنجش این متغیر، از مقیاس سرزندگی تحصیلی ۹ سؤالی حسین‌چاری و دهقانی‌زاده (۱۳۹۱) استفاده شد. این پرسشنامه بر اساس نسخه‌ی لاتین مقیاس سرزندگی تحصیلی مارتین و مارش^۲ (۲۰۰۶) که دارای ۴ آیتم است طراحی شده است. نمره‌گذاری پرسشنامه به صورت طیف لیکرت ۵ درجه‌ای از کاملاً مخالف (۱ نمره) تا کاملاً موافق (۵ نمره) می‌باشد. کمینه‌ی این پرسشنامه ۹ و بیشینه ۴۵ می‌باشد. در پژوهش حسین‌چاری و همکاران (۱۳۹۳) برای محاسبه‌ی روایی این پرسشنامه همبستگی هر گویه با نمره‌ی کل محاسبه شد که دامنه‌ی آن‌ها بین ۰/۵۴ تا ۰/۶۴ بود. همچنین در پژوهش آنان برای محاسبه‌ی پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب پایایی مقیاس سرزندگی تحصیلی برابر ۰/۷۷ به دست آمد.

پرسشنامه‌ی اضطراب تحصیلی: این پرسشنامه توسط گادزلا^۳ (۱۹۹۴) طراحی شده است. این پرسشنامه دارای ۵۱ سوال می‌باشد. این ابزار بر مدل نظری توصیف‌شده توسط موریس (۱۹۹۰) مبتنی است که دارای پنج طبقه عامل استرس‌زا شامل ناکامی‌ها، تعارضات، فشارها، تغییرات و استرس خود تحمیلی و چهار بخش واکنش نسبت به عوامل استرس‌زا شامل عوامل جسمانی، هیجانی، رفتاری و ارزیابی شناختی است. در بخش عوامل استرس‌زای تحصیلی، خرده مقیاس ناکامی شامل ۷ سوال، تعارض شامل ۳ سوال، تغییرات شامل ۳ سوال، فشار شامل ۴ سوال و استرس خود تحمیلی شامل ۶ سوال می‌باشد. در بخش واکنش به عوامل استرس‌زا، عوامل فیزیولوژیک شامل ۱۴ سوال، عوامل هیجانی ۴ سوال، رفتاری ۸ سوال و ارزیابی شناختی ۲ سوال می‌باشد. پاسخ‌ها بر روی مقیاس ۵ درجه‌ای از نوع لیکرت از هرگز (۱ نمره) تا همیشه (۵ نمره) محاسبه می‌شوند. کمینه‌ی این پرسشنامه ۵۱ و بیشینه ۲۵۵ بود. این پرسشنامه توسط شکری و همکاران (۱۳۸۵) به فارسی ترجمه و روایی و پایایی (۰/۸۰) آن تأیید شد.

^۱. Academic vitality scale

^۲. Martin & Marsh

^۳. Gadzella

یافته‌ها

یافته‌های پژوهش در دو سطح توصیفی و استنباطی تحلیل شدند.

جدول ۱. اطلاعات توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش همراه با آزمون کولموگروف اسمیرنوف

متغیر	گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه	K-S	p
اضطراب تحصیلی	نوجوانان دختر با والد عادی	۵۰	۱۳۱/۱۹	۲۳/۸۹	۷۸	۱۳۰	۰/۸۳۰	۰/۳۳۰
	نوجوانان دختر با والد مطلقه	۵۰	۱۴۶/۷۶	۲۴/۹۱	۹۲	۱۶۳		
		۱۰۰						
سرزندگی تحصیلی	نوجوانان دختر با والد عادی	۵۰	۳۳/۱۹	۹/۸۸	۱۲	۴۰	۱/۰۳	۰/۰۸۸
	نوجوانان دختر با والد مطلقه	۵۰	۱۷/۱۹	۶/۱۴	۱۱	۳۷		
		۱۰۰						

نتایج مندرج در جدول ۱ شاخص‌های توصیفی همراه با نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف مربوط به متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد. با توجه به مقدار آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای متغیرها مقدار سطح معنی‌داری بزرگ‌تر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین این مقدار به لحاظ آماری معنادار نمی‌باشد ($P > ۰/۰۵$) و داده‌های مربوط به متغیرها نرمال هستند. همچنین نتایج میانگین و انحراف معیار، کمینه و بیشینه متغیرهای پژوهش ذکر شده است. همچنین نتایج حاصل از همبستگی پیرسون نشان داد که بین سرزندگی تحصیلی و اضطراب تحصیلی رابطه منفی معنادار وجود دارد ($r = -۰/۵۳$).

جدول ۲. مقایسه میانگین‌های دو گروه نوجوان دختر با والد عادی و مطلقه در میزان اضطراب تحصیلی

شاخص آماری	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تفاوت میانگین	t	df	p
نوجوانان دختر با والد عادی	۵۰	۱۳۱/۱۹	۲۳/۸۹	۲۵/۵۷	۹/۸۲	۹۸	۰/۰۰۱
نوجوانان دختر با والد مطلقه	۵۰	۱۴۶/۷۶	۲۴/۹۱				

همان‌گونه که نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد از آنجاکه مقدار t به‌دست‌آمده ($۹/۸۲$) با درجه آزادی ۹۸، از مقدار t جدول ($۱/۹۶$) بزرگ‌تر است و همچنین از آنجاکه سطح معنی‌داری این آزمون برابر ۰/۰۰۱ می‌باشد، بنابراین با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت که تفاوت مشاهده‌شده بین میانگین نمرات دو گروه معنی‌دار می‌باشد.

جدول ۳. مقایسه میانگین‌های دو گروه نوجوان دختر با والد عادی و مطلقه در میزان سرزندگی تحصیلی

شاخص آماری	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تفاوت میانگین	t	df	p
نوجوانان دختر با والد عادی	۵۰	۳۳/۱۹	۹/۸۸	۱۶/۱۱	۷/۷۹	۹۸	۰/۰۰۱
نوجوانان دختر با والد مطلقه	۵۰	۱۷/۰۸	۶/۱۴				

همان‌گونه که نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد از آنجاکه مقدار t به‌دست‌آمده ($۷/۷۹$) با درجه آزادی ۹۸، از مقدار t جدول ($۱/۹۶$) بزرگ‌تر است و همچنین از آنجاکه سطح معنی‌داری این آزمون برابر ۰/۰۰۱ می‌باشد، بنابراین با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت که تفاوت مشاهده‌شده بین میانگین نمرات دو گروه معنی‌دار می‌باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر مقایسه‌ی سرزندگی تحصیلی و اضطراب تحصیلی نوجوانان دختر با والدین عادی و مطلقه بود. یافته‌های پژوهش نشان دادند که میزان سرزندگی تحصیلی در نوجوانان دختر با والدین عادی بیشتر از نوجوانان دختر با والدین مطلقه است؛ همان‌طور که ذکر شد طلاق به عنوان یک مشکل موجب بی‌ثباتی بنیان خانواده می‌گردد و پیامدهای منفی بسیاری چون اضطراب، افسردگی، شکل‌گیری شخصیت ضداجتماعی و افت تحصیلی فرزندان را می‌تواند به دنبال داشته باشد؛ در صورتی که والدین از هم جدا نباشند احتمال بروز این مسائل و بسیاری از مشکلات روحی-روانی که به‌صورتی منفی بر وضعیت تحصیلی فرزندان مؤثر هستند کاهش می‌یابد؛ در صورتی که احتمال این مشکلات کاهش یابد، نوجوانان فرصت بیشتری جهت رشد و پیشرفت تحصیلی خود و در نتیجه افزایش سرزندگی تحصیلی خود خواهند داشت. اضطراب تحصیلی در نوجوانان دختر با والدین عادی کمتر از نوجوانان دختر با والدین مطلقه است؛ از آنجاکه اضطراب تحصیلی و سرزندگی تحصیلی رابطه‌ای عکس هم دارند، نوجوانان دختر با والدین طلاق به دلیل داشتن مشکلاتی در جو خانواده و عدم سرزندگی تحصیلی، بیشتر در معرض اضطراب

تحصیلی هستند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن بودند که متغیرهای وابسته‌ی عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی در افزایش سرزندگی تحصیلی و کاهش اضطراب تحصیلی نوجوانان مؤثر بودند و متغیر احساس تنهایی در کاهش سرزندگی تحصیلی و افزایش اضطراب تحصیلی مؤثر بود. لازم به ذکر است که عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی دو متغیری بودند که در نوجوانان با والدین عادی بیشتر از نوجوانان با والدین مطلقه مشاهده شدند؛ از آنجاکه این دو متغیر با متغیر سرزندگی تحصیلی رابطه‌ی مستقیمی داشتند، این خود گواهی بر بیشتر بودن میزان سرزندگی تحصیلی در نوجوانان با والدین عادی می‌دهد. احساس تنهایی متغیری بود که با اضطراب تحصیلی رابطه‌ی مستقیم و با سرزندگی تحصیلی رابطه‌ی معکوس داشت و در نوجوانان با والدین مطلقه بیشتر مشاهده شد. یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های پورااحسان و همکاران (۱۴۰۱) همسو بود. بنا به نتایج پژوهش آنان، احساس تنهایی متغیری است که با فرسودگی تحصیلی رابطه‌ی مثبت دارد؛ می‌دانیم که یکی از عوامل مؤثر بر فرسودگی تحصیلی، اضطراب تحصیلی می‌باشد، پس می‌توان نتیجه گرفت که احساس تنهایی یکی از عوامل مؤثر بر اضطراب تحصیلی محسوب می‌شود. نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش سلملیان و نژادلیلی (۱۳۹۳) همسو بود. بنا به نتایج پژوهش آنان عزت‌نفس متغیری است که با متغیر پیشرفت تحصیلی رابطه‌ی مثبت دارد؛ عزت‌نفس و پیشرفت تحصیلی هر دو به‌صورت مثبت بر سرزندگی تحصیلی نوجوانان تأثیر دارند و خود نیز می‌توانند با هم رابطه‌ای دوسویه داشته باشند.

انجام این پژوهش با محدودیت‌هایی چون عدم همکاری دانش‌آموزان و برخی از مسئولان مدارس، ناقص تکمیل کردن پرسشنامه‌ها، بی‌علاقگی و کم‌حوصله بودن دانش‌آموزان در پر کردن پرسشنامه‌ها و عدم اطمینان کافی به پاسخ‌های شرکت‌کنندگان به دلیل ماهیت خود گزارشی ابزارهای تحقیق حاضر روبه‌رو شد.

بنا به یافته‌های پژوهش کنونی پیشنهاد می‌شود که توجه ویژه‌ای به نوجوانان با والدین مطلقه از سوی نظام آموزشی و والدین جهت افزایش سرزندگی تحصیلی و کاهش اضطراب تحصیلی شود و لازم به ذکر است که این پژوهش تنها در سطح شهر بوکان صورت گرفته و قابل تعمیم به کل جامعه نمی‌باشد؛ بایستی تحقیقات دیگری توسط پژوهشگران در بخش‌های دیگر کشورمان صورت گیرد تا نتایج این پژوهش قابل تعمیم باشد.

منابع

- احمدی، محمد؛ زمانی اصل، مهدی؛ فلاحتی، ابوالفضل و موحدی، یزدان. (۱۳۹۱). ارتباط اضطراب تحصیلی و کمال‌گرایی. کنگره انجمن روانشناسی ایران.
- برک، ل. (۲۰۲۱). روانشناسی رشد از نوجوانی تا پایان زندگی؛ ترجمه سید محمدی، ی. (۱۴۰۰). انتشارات ارسباران.
- پورااحسان، سمیه؛ تجربه‌کار، مهشید و شمسی نژاد، محبوبه. (۱۴۰۱). پیش‌بینی فرسودگی تحصیلی بر اساس حساسیت اضطرابی، احساس تنهایی و ترس از صمیمیت در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمان. راهبردهای آموزش (راهبردهای آموزش در علوم پزشکی)، ۱۵(۱)، ۳۸-۴۵.
- حبیبی تبار، جواد. (۱۳۸۸). طلاق و لایحه حمایت خانواده با تأکید بر پیشگیری از طلاق. مطالعات راهبردی زنان (کتاب زنان)، ۱۱(۴۳)، ۳۵-۶۴.
- دوکالی، یوسف. (۱۴۰۱). نقش تعارض والدین با اختلالات رفتاری و احساس تنهایی دانش‌آموزان ابتدایی. پژوهشنامه اورمزد، ۵۸(۲)، ۱۹۳-۲۰۵.
- دهقانی‌زاده، محمدحسین؛ حسین‌چاری، مسعود؛ مرادی، مرتضی و سلیمانی‌خشاب، عباسعلی. (۱۳۹۳). سرزندگی تحصیلی و ادراک از الگوهای ارتباطات خانواده و ساختار کلاس؛ نقش واسطه‌ای ابعاد خودکارآمدی. ۳۲، ۳۰-۳۱.
- سلملیان، زهره و کاظم نژادلیلی، احسان. (۱۳۹۳). همبستگی عزت‌نفس با موفقیت تحصیلی در دانشجویان. پرستاری و مامایی جامع‌نگر، ۷۱(۲۴)، ۴۰-۴۷.
- شریفی‌راد، غلامرضا؛ محبی، سیامک؛ مطلبی، محمد؛ شاه‌سیاه، مرضیه و تبرایی، یاسر. (۱۳۹۰). تأثیر آموزش قاطعیت بر میزان اضطراب تحصیلی دانش‌آموزان. مجله دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی سبزوار. ۱۸(۲)، ۸۲-۹۰.
- شکری، امید؛ کدیور، پروین؛ نقش، زهرا و دانش‌پور، زهره. (۱۳۸۵). عوامل ایجادکننده استرس تحصیلی و واکنش‌ها نسبت به آن عوامل در دانشجویان دختر و پسر. تازه‌های علوم شناختی، ۸(۴)، ۴۰-۴۸.

- شفیع، الف؛ بهرامی، ه و حاتمی، ح. (۱۳۹۸). اثر باشی آموزش تاکر مثبت نگر بر تنیو شناختی هیجان و اهماخ کاری در دانش آموزان دختر دوره دوره دوم متوسطه. پژوهش در نظام های آموزشی، ۱۳(۴۷)، ۳۳-۴۰.
- صادقی، زهرا؛ قیصری گودرزی، سارا؛ همایونی مجد، سارا؛ براتچی، ندا و کیادربندسری، فائزه. (۱۳۹۹). مقایسه معنویت‌گرایی و عزت‌نفس نوجوانان پسر پرخاشگر با نوجوانان پسر عادی. مطالعات اسلامی در حوزه سلامت، ۴(۱)، ۲۷-۳۶.
- فخاریان، جمیله؛ یعقوبی، ابوالقاسم؛ ضرغام حاجبی، مجید و محقق، حسین. (۱۳۹۹). پیش بینی سرزندگی تحصیلی بر اساس جو عاطفی خانواده، درگیری تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی. مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد. ۶۳(۲)، ۲۳۹۱-۲۴۰۱.
- مسجدی، یاسمن و درویشی، امید. (۱۴۰۱). مدیریت آسیب‌های ناشی از طلاق در جامعه و خانواده. ششمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های آموزشی.
- نیک‌پور، سحر. (۱۴۰۱). مقایسه‌ی نهاد خانواده در اسلام و غرب. تحقیقات نوین میان رشته‌ای حقوق. ۲(۳)، ۶۱-۷۱.
- Gadzella, B. (1994). Student-life stress inventory: Identification of and reactions to stressors. Psychological Reports, 74(2), 395-402.
- Martin, A. J., & Marsh, H. W. (2006). Academic buoyancy and its psychological and educational correlates: A construct validity approach. Psychology in the Schools, 43(3), 267-282.